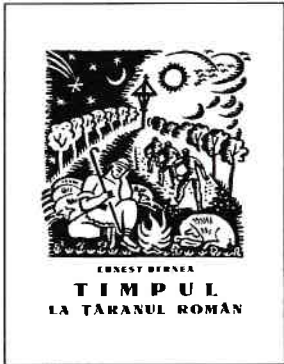

LIBRIS

De același autor:

We know
books

Civilizația română sătească
Îndemn la simplitate
Dialectica spiritului modern
Treptele bucuriei
Sociologie și etnografie românească
Moartea și înmormântarea în Gorjul de Nord
România, simplitatea pierdută

Ernest Bernea
Timpul la țaranul român
„Bucovina” I.E. Torouțiu,
București, 1940

ernest
BERNEA
timpul la țaranul român

CONTRIBUȚIE LA PROBLEMA
TIMPULUI ÎN RELIGIE ȘI MAGIE

EDITURA VREMEA
BUCUREȘTI
2024

Cuprins

Cuvânt-înainte	7
INTRODUCERE	13
1. Satul și problema timpului.	
2. Timpul nostru și timpul țaranului.	
PARTEA I	
TIMPUL ORIZONT DE VIAȚĂ.....	21
1. Ce înseamnă a fi în timp.	
2. Veac și timp istoric.	
3. Veac și eternitate.	
4. Începutul și sfârșitul.	
TIMPUL CONDIȚIE DE ACTE.....	35
1. Timpul condiție de acte.	
2. Actele pozitive.	
3. Actele rituale.	
ORGANIZAREA TIMPULUI; CALENDARUL	49
1. Reforma calendarului și satul tradițional.	
2. Ce este calendarul.	
3. Argumente împotriva noului stil.	
4. Organizarea timpului și funcțiunea calendarului.	

NATURA TIMPULUI.....67

1. **Timp concret.**
2. **Timp calitativ.**
3. **Timp activ.**

CARACTERELE TIMPULUI.....81

1. **Timp eterogen.**
2. **Timp discontinuu.**
3. **Timp ireversibil.**

ÎNCHEIERE 95

**Timpul la țăranul român
și problema timpului.**

TIMPUL ORIZONT DE VIAȚĂ

1. Ce înseamnă a fi în timp.
2. Veac și timp istoric.
3. Veac și eternitate.
4. Începutul și sfârșitul.

1. Țăranul român nu are o noțiune precisă a timpului. El știe și mai ales simte că făptura sa există în timp, știe că s-a născut la o dată oarecare, că trăiește în prezent și că zilele ce urmează îl poartă pas cu pas către un viitor încheiat în moarte. Același lucru îl vede și împrejurul său: cursul nestăpânit al vieții oamenilor, animalelor și plantelor, schimbarea neconținută a feței lucrurilor. Tot ceea ce se dezvoltă omului în feluri atât de deosebite, tot ceea ce este

făptură are un început și un sfârșit, este adică trecător.

Marea trecere este sentimentul profund al existenței sale. Fie că vorbește despre roadele unui pom, fie că vorbește despre tinerețea unei fete sau despre moartea cuiva, țăranul întrebuițează aceeași expresie: „s-a trecut”, pentru el a trăi în lumea aceasta înseamnă a fi în timp; a fi în timp înseamnă a fi trecător.

Țăranul român știe lucrul acesta, îl experimentează zilnic, dar printr-o orientare rodnică a spiritului său izbutește să învingă efemerul, să învingă clipa trecătoare, să învingă timpul. Calea acestui rezultat și cum apare timpul în filozofia populară este ceea ce vom încerca să arătăm în acest capitol.

A fi în timp, pentru țăranul român, nu înseamnă a fi pur și simplu, ci înseamnă a fi aici, în lumea aceasta. Timpul își are izvoarele și se manifestă în ea. Omul este trecător din sentimentul mergerii lui către moarte. Dacă această stare nu îi împovărează sufletul, vine din faptul că o privește ca pe o stare omenească naturală, ca pe o stare a firii sale. Dacă cerul se schimbă, stelele cad, soarele se împuținează, de ce omul ar sta pe loc? Nimic nu îndreptățește să dorească o permanență aici. Dimpotrivă, rămânerea sa nesfârșită în

viața aceasta, adică în timp, este socotită de țăran ca un blestem. „Nu-l mai iartă Dumnezeu” este o expresie obișnuită în legătură cu bătrânii care trec peste limita obișnuită a vârstei. Deseori apare și un ritual pentru săvârșirea celor ce trăiesc prea mult.

Ceea ce dă sens și putere vieții țăranului este trăirea sa în timp și depășirea lui totodată. Fiece gând, fiecă act legat de ființa și soarta de om este îndreptat către împlinirea acestei soarte. Existența omului în timp are două fețe: aceea a clipei și aceea a eternului; una cu cealaltă nedespărțite. Amândouă îi sunt date. Marea trecere duce la permanență. Desigur, pe anume căi și cu o anume sforțare; într-un anume sens și cu o anume tărie.

Țăranul român, din locul din care este el așezat, răspunde consecvent cu atitudinea sa la câștigarea, respectarea și învingerea timpului.

Pentru a înțelege mai bine ce înseamnă pentru el a fi în timp, este bine să încercăm a ne da seama ce înseamnă a fi în veac, spre deosebire de ce înseamnă a fi în eternitate, și care e raportul lor real în viața spirituală a țăranului român.

2. Timpul privit sub unghiul acesta al curgerii neîncetate, timpul care se determină prin fapte, prin evenimente și în care

își trece omul viața lui de toate zilele, este numit de țăranul nostru veac. Tot ceea ce alcătuiește lumea aceasta de întâmplări, desfășurarea de energie, gând și faptă omească, tot ceea ce se desfășoară în cadrul și ritmul lumii acesteia se întâmplă în veac.

Timpul ca durată obiectivă, legat de soarta omului aici, este ceea ce numește el veac. Timpul veac poate fi apropiat de ceea ce numim noi timp istoric; spunem poate fi apropiat, pentru că este asemănător fără să fie identic și nici măcar echivalent.

Veacul este apropiat de timpul istoric, dar este mai mult decât el, am putea spune chiar, în altfel decât el. Deși privește desfășurarea faptelor obiective, evenimentele legate de viața omului și a omenirii în general, veacul are o notă de misticism, nu un caracter pozitiv ca timpul istoric. Veacul apare nu în sine ca timpul istoric, ci ca o contra-față a unei alte existențe. Deși amândouă obiective, sensul lor este deosebit; unul privește în altă parte decât celălalt.

Ce vrem să spunem cu acesta? Timpul istoric este durată măsurată cu fapte puncte de reper, măsurată cu evenimente. Veacul este tot timp istoric, dar în alt fel. Țăranul român când spune că lucrurile și oamenii sunt în veac spune că sunt trecătoare și eterne totodată; trecătoare ca fenomene și

eterne ca sens. Adică, sunt în timp, dar sunt și dincolo de timp printr-o participare mistică la eternitate.

Istoria se intensifică astfel, capătă un sens mai bogat, altul decât acela al cronologiei științifice. Timpul istoric științific este lipsit de viață, linie dreaptă sau frântă însemnată din loc în loc cu date. Timpul istoric veac este concret, abundent, organic. Țăranul român nu cunoaște pe cel dintâi și-l trăiește intens pe cel al doilea.

Între timpul istoric veac și cel istoric științific mai este o deosebire capitală. Timpul istoric privește numai trecutul, ceea ce s-a întâmplat, ceea ce s-a consumat până în prezent. Veacul are un cuprins mult mai mare; el are în limitele sale atât trecutul, cât și viitorul; adică, atât ceea ce s-a întâmplat, cât și ceea ce va veni de aici încolo. Veacul este pentru țăranul român timpul de aici, din lumea aceasta, de când este ea și cât va dura ea. Veacul este timpul întreg.

3. Să vedem acum ce înseamnă pentru el a trăi în timp și în eternitate totodată.

Timpul este recunoscut ca o realitate obiectivă. Întrucât omul trăiește în veac, întrucât trăiește în lumea aceasta, într-atât este în timp. Dar timpul ca existență este legat de o existență extratemporală.

Țăranul român are conștiința sălășluirii sale în timp, dar fapta sa ca și sensul întregii sale vieți se desfășoară în raport cu ceva care nu mai cunoaște această dimensiune atât de sensibilă nouă aici. El știe că există în veac, că este deci subordonat timpului, dar știe tot atât de bine să se poată elibera de jugul acesta, că poate câștiga pas asupra curgerii vremii, că poate învinge timpul. Țăranul vede în timp o realitate care se consumă în alta superioară. Pentru el, a fi în timp înseamnă a trăi într-un prezent continuu îmbogățit de contactul cu lucrurile neschimbătoare; timpul îl duce în chip firesc dincolo de trecător, adică în eternitate. Tristeții curgerii tuturor lucrurilor el îi aduce o reparație: aceea că marea trecere este un proces firesc al permanenței.

Omul trăiește la limita între timp și eternitate, având însușiri legate de ambele fețe ale existenței. Omul trăiește în timp, se naște, luptă, creează, se împlinește. Omul nu poate exista fără timp, dar nici numai în el. Ființa interioară a țăranului este astfel alcătuită încât poate lupta împotriva timpului, adică a ceea ce este trecător. Printr-un act de mare intensitate interioară el izbuțește să frângă clipa trecătoare, sau mai bine zis să o încarce cu permanențe; aceasta printr-o participare la etern.

După cum timpul nu poate fi înțeles fără existența umană, la fel eternitatea nu poate fi înțeleasă fără existența lui Dumnezeu. Omul există în timp, omul și viața sa sunt legate de timp ca de ceva propriu. Dumnezeu scapă acestei dimensiuni; Dumnezeu există dincolo de timp, este adică extra-temporal, sau mai bine zis, există pur și simplu fără nici o condiție, ceea ce este totuna cu eternitatea.

Pentru țăranul român, Dumnezeu este totdeauna sens al celor neschimbătoare și al celor schimbătoare, cauză a tuturor lucrurilor și cauză a timpului. Dumnezeu este dincolo de veac, dincolo de ceas; Dumnezeu nu cunoaște nici trecutul nici viitorul; el este ca o prezență continuă.

Legat cu credința sa de ființa eternă a lui Dumnezeu, țăranul român, deși parte din cele schimbătoare, supuse deci timpului, trăiește prin această participare într-o perspectivă a eternului. Toți cei crescuți la școala pozitivă trăiesc într-un timp oarecare, în trecut sau viitor, trăiesc fragmentat; țăranul român stă pe o poziție total deosebită. Păstrând legătura directă cu Dumnezeu, el transformă timpul dintr-o entitate, dintr-o noțiune abstractă, într-o realitate vie cu însușiri și sens propriu.

Viața interioară a țăranului are în acest fel însușiri deosebite față de a noastră; cunoaște

o armonie, o plinătate și o liniște caracteristică împăcării unei vieți care a învins transfigurând tot ceea ce era efemer, trecător, tot ce era atins de moarte în firea sa.

4. Pentru a înțelege mai bine ce este timpul în orizontul de viață al țaranului român, e bine să trecem la o altă problemă. Timpul ca fenomen obiectiv trebuie prins în cei doi termeni ai săi; adică de îndată ce există ideea de timp și sentimentul duratei, există și aceea a începutului și sfârșitului. Orice se petrece în timp are început și sfârșit. Deslușind această problemă așa cum ne este pusă de datele obiective din satele românești, credem că înaintăm cu un pas în înțelegerea fenomenului timp la țaranul român.

Începutul și sfârșitul în viziunea de viață a țaranului român sunt atât de deosebite de concepția științelor naturii, încât cu greu mintea noastră obișnuită cu noțiunile acestor științe poate să le cuprindă. Cuvântul este pentru această problemă un vehicul impropriu.

Ce înseamnă început? Cum apare el și ce raport are cu sfârșitul? Țaranul vede începutul a tot ce este în timp, începutul a tot ce este trecător, în Dumnezeu. Din El și prin El pornesc toate ce sunt și se desfășoară aici. Ceea ce înseamnă cu alte cuvinte

că începutul este legat de eternitate. Timpul, creația lui Dumnezeu, începe odată cu lumea aceasta și se va sfârși odată cu ea. Dumnezeu l-a deprins, l-a făcut să înceapă ca pe ceva aparținând creației sale.

Începutul este într-un anume fel însăși lumea, așa cum a fost creată de Dumnezeu, cu înfățișarea și ritmul ei. În început stau toți germenii a ceea ce este, a ceea ce crește și moare.

Orice faptă și făptuire a noastră are un început, adică ia ființă; dar ca tot ce ființează, adică începe în lumea aceasta, moare, are, fără putință de învingere, un sfârșit. Țaranul român leagă de început sfârșitul; legătura dintre început și sfârșit este de o mare însemnătate pentru că ideile și sentimentele lor nu pot fi înțelese una fără cealaltă.

Pentru cultura modernă, aceea a științelor pozitive, sfârșit înseamnă moarte, înseamnă dispariție totală, înseamnă neant. Aceasta pentru că știința folosește timpul ca pe ceva linear, fragmentat în trecut, prezent și viitor și măsurat cu lungimi, încetarea etapelor timpului înseamnă pentru știință dispariția timpului, înseamnă neant. Sfârșitul este, pentru cei ce trăiesc în această perspectivă, consumare totală; nici o legătură nu e posibilă cu începutul, care este fixat la capătul celălalt al liniei timp.